

VERLOSSING AS SOSIO-POLITIEKE BEVRYDING?¹

P. Robinson²

OPSOMMING

Verlossing as sosio-politieke bevryding? Die teologiese gesprek oor die verstaan van die Bybelse begrip "verlossing" het veral gedurende die afgelope twee dekades in omvang en skerpte toegeneem. Uiteenlopende standpunte word gehuldig wat wissel van 'n geïndividualiseerde en vergeestelike verstaan van verlossing as "sielredding" tot 'n politieke duiding wat die algehele bevryding van die mens in sosio-politieke terme eis. Ten einde hierdie byna revolusionêre toespitsing van so 'n kern Bybelse begrip soos "verlossing" te verstaan, moet kennis geneem word van die breër ontwikkelinge wat daar in die 20ste eeuse teologie en samelewing plaasgevind het. Eweneens kan die feit dat daar in Suid-Afrika 'n "Swart" Teologie navore tree met hierdie radikale verstaan van verlossing, nie losgemaak word van die bestaan van 'n "Wit" Teologie wat verlossing weer op 'n wyse verstaan wat die samelewing, ten spyte van ernstige verworping, onaangeraak laat nie. Die oogmerk met hierdie bydrae is om in breë trekke bogenoemde ontwikkelinge na te gaan en dan te toets aan wat die Bybel oor verlossing te sê het.

SUMMARY

Salvation as socio-political liberation? During the past two decades the theological debate on Biblical meaning of salvation has increased and intensified. Widely differing approaches have developed of which the one extreme position sees salvation as "saving souls" in a clearly individualistic and spiritualistic way while on the other extreme one has the demand for total socio-political liberation. In order to understand this radicalizing of such a central Biblical concept as "salvation" one has to take note of some developments in theology and society during the 20th century. The mere development of a "Black" Theology in South Africa which holds this radical view of salvation must never be isolated from the existence of a "White" Theology which on its part holds a view of salvation that leaves society, despite its perversion, intact. The paper attempts to map these developments and test the two opposing views on salvation with what the Biblical tradition proclaims.

- 1 Elemente van die referaat kom uit die ongepubliseerde doktorsale tesis van die outeur: Die presentasie van die gemeente in missionêre perspektief (Universiteit Stellenbosch 1982) en oorvleuel gedeeltelik met die jaarlikse lesing van die Instituut vir Sendingwetenskaplike Navorsing, Universiteit Pretoria, wat op 19 Januarie 1994 gelewer is.
- 2 Prof. P. Robinson, Dept Missiologie, Fakulteit Teologie, Universiteit van Wes-Kaapland, Bellville.

'N STEKELIGE VRAAG

Dit is 'n gemeenplaas om te sê dat die kerk die taak het om die evangelie van Jesus Christus aan die hele wêreld te bedien. Dit is egter nie so vanselfsprekend wat daarmee presies bedoel word nie. Dit is nie so vanselfsprekend dat Christene byvoorbeeld dieselfde skopus aan die evangelie toeken nie. Gaan dit in die bediening van die evangelie alleen om die redding van die individu (siel) uit die mag van sonde of het dit 'n wyer skopus wat die mens en sy totale lewenswerklikheid insluit? Is die sonde waarvan die mens verlos moet word individualisties en moralisties van aard of gaan dit ook om die sosio-ekonomiese en politieke bedrywighede en strukture van die samelewing? Verstaan ons die heil in Christus as sielevrede met sy rigpunt in die ewigheid (hemel) of trek die evangelie lyne wat die totale skepping (kosmos) binne die kragveld van die herskepping bring?

Hierdie en talle ander vrae illustreer maar net die feit dat dit hier om 'n problematiek gaan waarop nie simplisties geantwoord kan word nie.

Een van die moeilike vrae waarin hierdie problematiek veral gedurende die afgelope drie dekades besondere toespitsing ontvang het, is die vraag of die Bybelse verlossingsbegrip ook sosio-politieke bevryding beteken? Die keuse van juis hierdie onderwerp vir 'n bydrae tot hierdie huldigingsbundel het 'n dubbele motivering. In die eerste plek het ons met die verstaan van wat verlossing beteken met die hart van die Christelike godsdiens te doen. Dit is ook bepalend vir hoe die kerk se getuienistaak verstaan en uitgevoer word. Soos wat uit die oorsig sal blyk, word dit uit die verlossingsbegrip wat gehuldig word duidelik of die kerk die evangelie reg gehoor het. Juis dit vorm na my mening die hart van die gesprek tussen die tradisionele "wit" teologie en die "swart" teologie in Suid-Afrika. Die moontlikheid dat die kerk met sy verstaan van verlossing die evangelie ernstig mag inkort of oorspan of selfs kontra die evangelie kan handel soos wat met 'n status confessiones geïmpliseer word, beklemtoon die noodsaaklikheid van voortdurende besinning en gesprek oor die betekenis en trefwydte van so 'n kernsaak soos verlossing. Die tweede rede vir die keuse van die onderwerp hang met die eerste saam. Dit blyk naamlik uit ons kollega, Prof Koos Smit, se denkarheid dat hy hom ook in die problematiek van bostaande vraag voortdurend geïnteresseer het. Daarvan getuig ondermeer sy professorale intreerede van 15 April 1982 onder die titel *Swart Teologie, Wit Teologie en Hermeneutiese Beginsels* (UOVS Publikasies) asook 'n *Bybelkor-kursus* oor die *Teologie van die Rewolusie* (Bybelkor 1988). In beide geskrifte neem hy sterk standpunt in teen wat hy oordeel 'n verkeerde siening van die Bybelse

boodskap is, met ander woorde dat dit die gevolg is van 'n foutiewe hermeneutiek. Teenoor die Swart Teologie met sy siening dat verlossing ook politieke, sosiale en ekonomiese bevryding insluit, verklaar Smit dat dit 'n verkeerde vertolking van die boodskap van die Bybel is om die koninkryk van God in terme van 'n nuwe politieke, ekonomiese of sosiale orde te verstaan (1988:57). Hoe oor genoemde twee standpunte geoordeel moet word, sal hopelik algaande duideliker word.

'N VRAAG MET 'N GESKIEDENIS

Dit is egter nie moontlik om bloot geïsoleerd na die vraagstelling hierbo te kyk nie. Hierdie vraag is deel van 'n breër ontwikkeling wat veral die 20ste eeuse samelewing en teologie kenmerk. Die aangewese weg sou dus wees om 'n indringende verkenning van die historiese aanloop tot die huidige debat in sowel die ekumene as in afsonderlike lande te maak. Aangesien so 'n verkenning buite die bestek van hierdie artikel val, moet hier volstaan word met enkele kursoriese aantekeninge.

DIE EVANGELIE: DINAMIET OF OPIUM?

Die tweede helfte van die 20ste eeu is getuie van die bereiking van 'n besondere mylpaal deur die Christelike sending. Vir die eerste keer in die geskiedenis van die wêreld was daar in elke wêrelddeel 'n Christelike gemeente gevestig (Neill 1964:559). Die oomblik van triomf is egter versomber deur wat Albert van den Heuvel (1966) die "humiliation of the church" noem. Terwyl die kerk geografies tot aan die uiterste eindes van die aarde versprei en gevestig geraak het, het ontwikkelinge in die moderne samelewing die kerk ingehaal en dit na die periferie van die menslike samelewing gedruk. In plaas daarvan dat die kerk dinamies betrokke en 'n faktor in die voortdurende hervorming van die samelewing is, ervaar die moderne mens "her irrelevance and conservatism in the world of politics, economy, and even charity; her irrelevance in the racial and colonial welfare struggle of most of mankind; her irrelevance for the youth of most developing countries; her Babylonian captivity in the armament race; her feeble speaking in the moral struggle of today; her spiritual poverty in an age of haste and neuroses. The church, paralyzed and mute because of her divided state, is humiliated because she is neither what she professes to be nor what she is told to be" (Van den Heuvel 1966 :50). Die anomalie van so 'n "afwesige"

kerk verdiep wanneer dit geplaas word binne die raamwerk van die werklike lyding van mense vanweë uitbuiting, onderdrukking, armoede, werkloosheid, hongersnood, geweld, verwerping, diskriminasie en die gebrekkige voorsiening van of dikwels afwesigheid van dienste (opvoedkundig, medies, kommunikasie, vervoer). Die beskamende was dat ander godsdienste (Boeddhisme, Hindoeïsme, New Age Beweging) en ideologieë (sosialisme, Marxisme) ambisieuse bloudrukke daargestel het om die mens uit sy nood te verlos. Veral die Marxisme het ook nie gehuiwer om die godsdienste as benewelend en die kerk as onsaaklik af te maak nie. Vir die kritiese waarnemer het dit voorgekom asof die kerk te midde van al hierdie magte en kragte waarin die mens se bestaan soos 'n speelbal rondgegooi word, nie werklik betrokke was nie, asof die kerk los van dit alles wou staan (Krusche 1968:123).

Hierdie ontdekking het kerk en teologie redelik hardhandig na die werklikheid teruggeruk en uitgedaag om fundamenteel te herbesin oor die kerk se plek in en verhouding tot die wêreld. Daar is veral indringend gevra na die redes vir die impasse. Sonder om op al die ontledings en debatte in te gaan, kan enkele ter saaklike bevindinge hier net aangestip word. In die eerste plek het dit duidelik geword dat kerk en teologie as gevolg van die invloed van die Hellenistiese denke met sy dualisme tussen stof en gees, profaan en sakraal, in 'n eensydig negatiewe siening van die wêreld ontspoor het (Metz 1968:34 e.v.; Rütli 1972:177 e.v.). Die wêreld is gesien as "the place of damnation and danger to the church" (Wieser 1966:126) wat teen elke prys vermy moet word. Hierdie "de-contemptu-mundi"-houding, sê Alfons Auer (1965:9-12), het egter ten koste van die positiewe siening van die wêreld as skepping van God ontwikkel. Dat dié afsydige houding met 'n beroep op bepaalde Skrifgedeeltes gelegitimeer is, beklemtoon die gevaar van 'n groot misverstand waarin die kerk ook met sy Skrifverstaan kan raak (Berkouwer 1970:6). Dit is dus vir kerk en teologie ter wille van effektiewe betrokkenheid nodig om die positiewe lyn as't ware te herontdek en uit te bou. Eers dan kan die lewe, volgens Barth (1959:21-39), in diepte vernuwe word. Barth wys daarop dat terwyl die Reformatore wel die allesvernuwende krag van die Woord beklemtoon het, hulle tog die bestaande samelewingstrukture gehandhaaf het asof dit skeppings-ordeninge was. Daardeur is die sout- en ligkrag van die Christelike getuienis ernstig ingekort. Dit sou egter eers persone soos Stoecker, Naumann, Chr. Blumhardt, Kutter en Ragaz wees wat die diepgrypende konsekwensies van die evangelie na die strukturering van die samelewing deurgetrek het. Sedert Stockholm sou hierdie radikale

aandag vir die wêreld, kenmerkend word van die ekumeniese teologie.

HIERDIE WÊRELD AS HORISON

Jonker (sj:91) wys daarop dat teen die eensydige klem op die hemel, die siel en die ewigheid, die nuwe teologie die aksent verskuif het na die *aarde*, die *politiek*, en die *taak van die kerk in die wêreld*.

Sommiges, soos Werner Krusche (1968:133 e.v.), het gemeen dat die kern van die wending in die Christologie konsentreer. Die debat het toe juis gegaan oor die menswording van Jesus met sy spits in die ware humanum en die mens-vir-ander asook oor die kosmiese betekenis van Christus. Dit was egter spoedig duidelik dat elke ander loci van die Christelike geloofsleer aan hierdie radikale herbesinning onderwerp sou word. So moes die missio Dei-begrip dien om die klem in die Godsleer te laat val op God se handeling in die wêreld. God is primêr met die wêreld besig en nie met die kerk nie. Die kerk moet God in die wêreld volg en deelneem aan wat God besig is om daar te doen. In die bekende verslag oor die missionêre struktuur van die gemeente, *The Church for Others*, wat aan die Volvergadering van die Wêreldraad van Kerke te Uppsala (1968) voorgelê is, lui dit: "God's primary relationship is to the world, and it is the world and not the church that is the focus of God's plan" (16,17). Volgens die Politieke Teologie en die Teologie van die Revolusie (vgl. Shaull in Rendtorff/Tödt 1968:182-3) is God juis besig in die revolusionêre politieke gebeurtenisse en roep Hy die kerk om Hom daarin te volg. Volgens genoemde verslag, is God besig om in die wêreld sy sjaloom op te rig. Tekens van sjaloom is onder andere die emansipasie van die gekleurde rasse, die vermensliking van industrieë, landbou-ontwikkelingsprogramme, die soeke na sake- en professionele etiek en die bevordering van intellektuele eerlikheid en integriteit en ware medemenslikheid. Volgens Floor word God op voetspoor van Hegel volledig in die geskiedenis ingetrek (Floor sj:136-7).

'N 'NUWE' VERLOSSINGSBEGRIP

Teen hierdie agtergrond is dit vanselfsprekend dat ook die tradisionele verlossingsbegrip onder druk sou kom. Die verlossingsbegrip wat in die nuwere ekumeniese besinning navore gekom het, wou radikaal breek met die tradisionele siening wat, so is beweer, verlossing enersyds versmal tot enkelingbeking en andersyds vervlugtig het tot iets wat alleen met die siel

van die mens in die hiernamaals te doen het. Verlossing binne die tradisionele verstaan, het weinig of niks met die mens se lewensituasies te doen nie. Hoofsaak is dat die hoorder van die evangelie hom/haar tot Christus sal bekeer en van sy/haar sonde verlos sal word. Verlossing word uitsluitlik in terme van die regverdigmaking deur God verstaan. Aulén (aangehaal Kühn 1991:893) het byvoorbeeld daarop gewys dat daar duidelik drie tipes interpretasies van verlossing in die geskiedenis ontstaan het: eerstens was daar dié van die vroeë kerk wat op die vleeswording en opstanding van Christus gefokus het en die verlossing uit sonde en dood beklemtoon het. In die tweede plek is daar die Westerse, veral die Latinistiese middeleeuse denke, wat in navolging van Anselmus die genoegdoening aan die kruis beklemtoon het. Die derde tipe is die meer kontemporêre wat op die aardse Jesus, sy lewe en werk, sy menswees-vir-ander fokus en verlossing as vermensliking van die samelewing sien.

Soos reeds gesê, wou die nuwere siening juis wegdoen met 'n verengde en vergeestelike verstaan van verlossing. Veral van die kant van die sogenaamde bevrydingsteologie (Ruben Alves, Hugo Assmann en Gustavo Gutiérrez) is verlossing in terme van die konkrete samelewing as "politieke bevryding" gesien (Vgl. Costas 1974:232-240). Wat die ekumeniese sendingteologie betref, het hierdie verandering die sterkste navore gekom tydens die Wêreld Raad van Kerke se sendingkonferensie te Bangkok 1973 met as tema "Salvation Today". By genoemde konferensie het Jürgen Moltmann na aanleiding van Lukas 4:18-19 vier sosiale dimensies in die omvattende verlossingswerk van Christus onderskei. In die eerste plek is verlossing werksaam in die stryd om ekonomiese geregtigheid teen die uitbuiting van mense deur mense. Tweedens is verlossing werksaam in die stryd om menslike waardigheid teen politieke onderdrukking van mense deur medemense. Derdens is verlossing werksaam in die stryd om solidariteit teenoor die vervreemding van een persoon van 'n ander. Laastens is verlossing werksaam in die stryd van hoop teen wanhoop in die persoonlike lewe.

Hierdie gedagtes van Moltmann het 'n bepalende invloed op die konferensie uitgeoefen. Nie alleen is dit in Seksie II van die verslag opgeneem nie, maar het dit ook die samevattende verklaring oor wat onder verlossing verstaan moet word, help struktureer. Die verklaring lui:

"The salvation which Christ brought, and in which we participate, offers a comprehensive wholeness in this divided life. We understand salvation as newness of life - the unfolding of true humanity in the fullness of God

(Col.2:9). It is salvation of the soul and body, of the individual and society, mankind and 'the groaning creation' (Rom.8:19). As evil works both in personal life and in exploitative social structures which humiliate humankind, so God's justice manifests itself both in the justification of the sinner and in social and political justice. As guilt is both individual and corporate so God's liberating power changes both persons and structures ... Therefore we see the struggles for economic justice, political freedom and cultural renewal as elements in the total liberation of the world through the mission of God" (Bangkok Conference, Section II in IRM 62:199).

Hieruit is dit genoegsaam duidelik dat die moderne ekumeniese sendingeologie onder "verlossing" iets heeltemal anders verstaan as "to snatch up souls from perdition" (Escobar 1975:305). Verlossing het te maak met die mens wat vanweë die werking van allerlei magte sy vryheid, vreugde en hoop verloor het. *Omdat die sonde so diep en omvattend in die menslike samelewing struktureer, moet die verlossing eweneens diep en omvattend wees.* In die woorde van Gutiérrez: "Sin demands a radical liberation, which in turn necessarily implies a political liberation" (1975:176). Dit is daarom 'n mistasting om sonde as 'n persoonlike verhoudingsaak te sien wat deur 'n geestelike verlossing reggestel kan word sonder om die sosiale orde uit te daag tot verandering (Gutiérrez 1975:175). Die gemeente moet verlossing vertaal in terme van die maatskaplike toestande deur die stryd aan te knoop teen onderdrukkende strukture en alle vorme van uitbuiting en verknechting.

OOK IN SWART TEOLOGIE

Ook die Swart Teologie in Suid-Afrika praat in gelykluidende terme van die verlossing binne die ervaringswêreld van die Swartmens. Volgens Dwane (1977:8) verwerp Swart Teologie alle digotomieë wat tipies van die Westerse Christendom is. Die verlossing in Christus word dus nie gesien as die "redding van siele" nie, maar soos die Skrif dit sien, naamlik die "transformasie van die hele kosmos". Die piëtistiese individualisme van die Weste is onaanvaarbaar. Verlossing moet gesien word as allesinsluitende en holistiese gebeure wat gerig is op die menslike samelewing in sy totaliteit (Dwane 1980:35). Dieselfde holistiese perspektiewe word getrek deur Boesak (1984:80) wanneer hy verklaar: "The liberation the church proclaims is total. It is liberation from sin in all its manifestations of alienation from God and neighbour. It is liberation from economic exploitation, dehumanization, and oppression. It is liberation from meaninglessness and self-alienation,

from poverty and suffering. It is liberation toward a meaningful human existence seeking freedom and human fulfilment. It is liberation for the service of the living God, so that God's people will no longer be subjected to the tyranny of false gods." Kritzinger (1988) is dan ook van oordeel dat 'n werklik bevrydende sendingaksie in Suid-Afrika alleen moontlik is indien daar ernstig geluister word na wat Swart Teologie vir sy wit eweknie te sê het.

KRITIESE EVALUERING

Dit moet saam met Du Toit (1934:7-9) toegegee word dat die tradisionele beklemtoning van "siele redding" te dikwels in gebreke gebly het om die betekenis van die verlossing in Christus deur te trek na die sosiale, ekonomiese en politieke lewe van die mens. Hierdie versmalde visie op die verlossing hang dikwels ook saam met 'n soortgelyke verenging van die sondebegrip. So bevind Verkuyl (1970:52): "Het begrip zonde is in de theologie veel te veel beperkt tot de individuele overtreding en zelfs tot het intra-psychische leven. Dat is onbijbels. In de Bijbel wordt er telkens op gewezen dat zonde niet alleen een rebellie is, die zich uit in het hart van de mens, maar die zich ook uit in de collectieve gedragingen van groepen, klassen, volken en dat de ongerechtigheid zich ook kan uiten in instituten en structuren. De profeten van Israël spraken over de zonde van Ninevé en Assur, over de structuren van Assur en Babel, over de ongerechtigheden van Juda en Israël. Er zijn machtsstructuren, waarin de ongerechtigheid gestalte aanneemt, waarin het racisme gehuisvest is, waarin de onbarmhartigheid geïnvesteerd is".

Metz (1968:114) wys tereg daarop dat dit onmoontlik is om die eskatologiese beloftes van die Bybelse tradisie soos vryheid, vrede, geregtigheid en versoening, te privatiseer. Die heil wat die gelowige ontvang, is vir die hele mens as sosiale wese en dus vir die samelewing bedoel. Keucher (1973:43) merk in dié verband tereg op: "The soul is not something inside a man's material body which can be saved separately from the reality of man's whole existence".

Wanneer saam met Verkuyl (1975:268-9) aanvaar word dat die bevrydingsteologie se beklemtoning van die sosio-politieke betekenis van die evangelie, wel die oë van die kerk vir die samelewingstrukture geopen het, beteken dit egter nie dat die kerk in die verlede niks aan diestrukturele ongeregtigheid in die samelewing gedoen het nie. Van der Linde (1973:552-

87) het trouens aangedui dat die Christelike sending juis 'n kritiese faktor in die geskiedenis was. Talle misstande in die samelewing soos onder andere armoede, ondervoeding, siekte, onvoldoende landboumetodes, gebrekkige kommunikasie-middele, onderdrukking van die vrou, verwaarlosing van bejaardes en veral liggaamlik gestremdes, kinderarbeid, uitbuiting, politieke verdrukking deur koloniale magte, en talle meer is deur die sending aangespreek. Dat dit dikwels soos De Villiers (1922:120) dit gestel het "terapeuties" in plaas van "profilakties" was, het in baie gevalle weer saamgehang met wat Verkuyyl (1975:268) die onvoldoende bedingingsmag van die kerk noem. Gemeentes was òf onbeduidend klein in getal en gering in sosiale aansien òf was gemondsnoer deur 'n totalitêre staatsbestel soos in kommunistiese, sosialistiese en Islamitiese state.

Dat die kerk egter steeds die aanvoeling gehad het dat die heil in Christus breër reik as bloot die redding van die individuele siel, blyk uit die denk-worsteling rondom die temas "Woord- en daadverkondiging" en wat die sending betref uit die ontwikkeling van die sogenaamde "comprehensive approach" of "omvattende benadering". Laasgenoemde benadering het dit as 'n integrale deel van die sending beskou dat dienste soos hospitale en skole en landbou- en nywerheidsontwikkeling, al was dit dan op beperkte skaal, naas die prediking van die evangelie moes plaasvind. Met die groeiende wêreldbevolking en verdiepende armoede het die fokus al meer verskuif na die ekonomiese terrein en is toenemend besin oor "sending en ontwikkeling". Op die meriete van die verskillende benaderinge word hier nie ingegaan nie. Wat vir hierdie argument van belang is, is die feit dat die kerk die heil van God op die hele/totale lewenswerklikheid van die mens wou betrek.

Die kritiese vraag waarna ten slotte gekyk moet word, is of die kerk met dié nuwe aksente nog binne die Bybelse verstaan van verlossing beweeg.

IS DIT NOG DIE "BYBELSE VERLOSSING"?

Wie die intense internasionale debat tussen die verskillende benaderings en belangegroepes volg, sal weet dat die finale toetsvraag telkens is, of was die Skrif getrou gebly word. Veral van die kant van die "evangelicals" is dikwels die beskuldiging teen die Wêreldraad van Kerke geslinger dat dit met die nuwe verstaan van "verlossing" die Bybelse tradisie verlaat het (o.a. Winter ed. 1973). Selfs binne die "evangelical" geleedere is daar 'n verskil van mening tussen dié wat slegs van die "redding van die siel" wil weet en daarom sending

tot evangelisering beperk en dié wat "sielebeking" en "sosiale aksie" as wel onderskeie maar tog as onlosmaaklik verbind, beskou (Vgl. by Sider 1993:33-4). Op hul beurt weer oordeel die bevrydingsteoloë dat die tradisionele kerklike benadering die evangelie ernstig ingekort het en daarom geen dinamiese getuienis meer lewer nie. In plaas daarvan dat die bekeerling in 'n dialektiese verhouding tot die strukture van die samelewing geplaas is, is 'n dualistiese lewenshouding geskep. Die resultaat is 'n etiek van selfbeheersing en gehoorsaamheid aan die bestaande ordes en magte in plaas van 'n etiek van sosiale verandering en bevryding (Alves in Koetsier 1973:106).

WAT SÊ DIE BYBEL?

Ten einde te bepaal wat die Bybelse getuienis omtrent die verlossingsbegrip is, sal die betrokke begrip in sy verskillende vorms en kombinasies met verwante begrippe soos onder andere vrede (*sjalôm*), geregtigheid, sonde, beking, redding, bevryding, versoening, nagegaan moet word. Uit die bespreking wat voorafgegaan het, is dit ook duidelik dat 'n blote omlýning van die Bybelse verlossingsbegrip alleen nie genoegsaam sal wees nie. Dit hang ten nouste saam met hoe die kerk verstaan word en wat die verhouding tussen kerk, koninkryk en wêreld is. So 'n oefening sou egter die ruimte tot beskikking ver oorskrei en moet met enkele opmerkinge volstaan word.

BELANGRIKSTE BYBELSE WOORDE

'n Ryke verskeidenheid begrippe word in die Ou Testament gebruik om die gedagte van "verlossing" uit te druk, byvoorbeeld *yasha*, *ga'al*, *pálat*, *padáh*, *pasáh*, *halas*, *nasar*. Hierdie woorde is in die LXX meestal vertaal met *rhyomai*, *sozo*, *soteria*.

Stek het bevind dat wat die Ou Testament betref "verlossing" oorwegend met die redding van die mensheid en die aarde van skuld, gevangenskap, vervreemding, besoedeling en wanorde as gevolg van die mens se sonde, te maak het (1978:164). Dit is 'n daad van God waardeur hy die mensheid met sigself versoen en ook die skepping in sy oorspronklike glorie herstel. Die mens word herstel as beeldraer van God. Verlossing het dus die herstel van alle dinge op die oog. Dit wil die koninkryk van God weer instel en derhalwe elke aspek van die lewe: sosiaal, polities, ekonomies, opvoedkundig en kulties, van die magte bevry wat God se doel verydel. Van dié verlossingsdaad vorm die byeenroep van 'n verlore gemeenskap, die volk Israel,

die kern (Sider 1993:84).

In die Nuwe Testament word verlossing eweneens deur Jesus onlosmaaklik met die koninkryk verbind. Om die koninkryk in te gaan en verlossing te ken, is dieselfde. Verder is die nuwe verlose gemeenskap ook hier die kern van die gawe van verlossing. Om verlos te wees, beteken om 'n totale transformasie van waardes, houdinge en verhoudinge te belewe. Soos in die Ou Testament beteken verlossing ook in die Nuwe Testament "heling", "heelmaking" van die lewe. Verlossing word dikwels gebruik vir gesondmaking. Scheffler (1988 aangehaal in Bosch 1991:393) het bevind dat Lukas verlossing in veral ses dimensies verstaan: ekonomies, sosiaal, polities, fisies, psigies en geestelik/religieus. Verlossing sny dus in op die verweefdheid van die lewe in al sy dele. Die kern verhouding is egter die verhouding met God wat deur Christus herstel is en as gawe aan die gelowige gegee word. Ook vir Paulus staan die herstel van die verhouding tot God sentraal. Dit is egter onlosmaaklik verbind met die herstel van verhoudinge met die medemens. In die herstelde gemeenskap van gelowiges word alle wanverhoudinge van die samelewing grondig aangespreek. Verlossing is vir Paulus God se handeling in verlede, hede en toekoms. Wat die gemeente dus nou ervaar is wel die egte, maar nog nie die volledige nie. God is op weg om alles - ook die aarde - nuut (=heel) te maak.

Dit is egter belangrik om te onthou dat die Bybelse verlossingsbegrip alleen binne die spanwydte van die koninkryk van God verstaan kan word. Tereg konkludeer David Bosch (1991:400): "The integral character of salvation demands that the scope of the church's mission be more comprehensive than has traditionally been the case. Salvation is as coherent, broad, and deep as the needs and exigencies of human existence".

Daarmee word die noodsaaklikheid onderstreep dat die kerk in die bediening van die evangelie (Goeie Nuis) die werklike omvang van menslike ellende en nood moet ken. Anders is ons volgens die Kairos-dokument skuldig aan "church theology" waarvan De Gruchy (1991:77) sê dat dit basies oningelig is oor die werklike toestand in die land en dus nie verder reik as veranderinge in persoonlike verhoudinge nie. Dit is 'n teologie wat bloot met sigself in gesprek is en nie met die samelewing nie.

Die gesprek oor "verlossing" kan dus nie losgemaak word van die allesomspannende betekenis van die koninkryk van God nie. Waar die heerskappy van God geproklameer en erken word, word alle waardes, houdinge en gesindhede grondig verander, dit word volledig getransformeer. Nóg die bestaande samelewingsordeninge of strukture nóg die utopieë

van menslik ideologieë kan aan die radikale kritiek van die koningsheerskappy van God ontkom. Hiervan is die gemeenskap van die gelowiges die grondvlakrealisasie. Hier, waar ryk en arm, swak en sterk/magtig, regeerder en onderdaan, werkgewer en werknemer, vrou en man, jeug en bejaardes, beroemd en onbekend, mekaar as beelddraers van God ontdek, word alle absolutismes van die samelewing gerelativeer. Hier word 'n gemeenskaplike taal gekweek wat die "babelse spraakverwarring" wat die samelewing verskeur, polariseer en verontmenslik, oorwin. Hier word gedemonstreer dat die Bybelse verlossing die vrede met God konkreet vergestalt in reg en geregtigheid, vrede en liefde in alle menslike verhoudinge en samelewingstrukture asook in die verhouding met die aarde. Daarom bly die koninkryk van God en derhalwe ook die Bybelse "verlossing", radikaal kritiese kategorieë wat steeds daaraan herinner dat die volheid wat belowe is oneindig meer is as wat die mens kan droom of eiehandig bewerk en dat die kwaad dieper invreet as wat allerweë erken word. Verlossing beteken dus om in God se allesomvattende heelmakingsproses opgeneem te wees. Terwyl ons in die proses van genesing is, word ons geroep om alles heel te maak wat deur die sonde vernietig/verbreek is en word.

BIBLIOGRAFIE

AUER A

1965. Veranderingen in het begrip dat de Christen van de wereld heeft. *God en Wereld D! V*. Hilversum: Paul Brand.

BARTH K

1959. *Kirchliche Dogmatik IV/3,1*. Zürich: EVZ-Verlag.

BERKOUWER GC

1970. *De Kerk 1*. Kampen: J.H. Kok.

BOESAK A

1984. *Black and Reformed. Apartheid, Liberation and the Calvinist Tradition*. Braamfontein: Skotaville.

BOSCH DJ

1991. *Transforming Mission. Paradigm shifts in Theology of Mission*. Maryknoll, New York: Orbis Books

COSTAS O

1974. *The Church and its Mission: A Shattering Critique from the Third World*. Wheaton Illinois: Tyndale Publishing House.

DE GRUCHY J

1991. *Liberating Reformed Theology. A South African Contribution to an Ecumenical Debate*. Cape Town: David Philip.

DE VILLIERS TC

1922. *Die sosiale roeping van ons kerk*. Amsterdam: H.A. van Bottenburg.

DU TOIT P

1934. Die sosiale roeping van die kerk. Referaat gelewer by die *Volkskongres*, Kimberley.

DWANE S

1988. *Issues in the South African Theological Debate*. Braamfontein: Skotaville.

ESCOBAR S

1975. Evangelism and Man's Search for Freedom, Justice and Fulfillment. *Let the earth bear his voice*. Douglas J.D.(Ed), 303-326. Minneapolis: World Wide Publications.

GUTIÉRREZ G

1975. *A Theology of Liberation*. London: SCM.

FLOOR LSJ

(sj). Die Exodus-motief in die Swart Teologie. *Die saailand is die wêreld*. Jubileumuitgawe, Hammanskraalse Teologiese Skool, 119-150. Potchefstroom: Gereformeerde Kerke in Suid Afrika.

JONKER WD

(sj). Die aktualiteit van die sosiale etiek. *Sol Iustitiae*. Verhoef P.A., de Villiers D.W., de Villiers J.L.(Reds), 78-107. Kaapstad: N.G. Kerk-Uitgewers.

KEUCHER WF

1973. *An Exodus for the Church. From Yesterday to Tomorrow*. Valley Forge: Judson Press.

KRITZINGER JNJ

1988. *Black Theology - Challenge to Mission*. Unpublished DTh-tesis. Pretoria: UNISA.

KRUSCHE W

1968. Missio - Präsenz oder Bekehrung? *Kerugma und Dogma* 14:2, 119-140. Göttingen: Vandenhoech & Ruprecht.

KÜHN U

1991. Salvation. *Dictionary of the Ecumenical Movement*. Lossky N. et al (Ed), 892-896. Geneva: WCC Publications.

METZ JB

1968. *Theology of the World*. London: Burns & Oats.

NEILL S

1964. *A History of Christian Missions*. New York: McCraw-Hill.

RÜTTLI L

1972. *Zur Theologie der Mission. Kritischen Analysen und neue Orientierungen*. München: Chr. Kaiser Verlag.

SHAULL R

1968. Revolutie in Theologisch perspectief. *Theologie der Revolutie* Rendtorff T, Tödt H.E. (Reds), 177-199. Baarn: Het Wereldvenster.

SIDER R

1993. *Evangelism and Social Action. Uniting the Church to heal a lost and broken world*. London: Hodder and Stoughton.

SMIT JH

1982. *Swart Teologie, Wit Teologie en hermeneutiese beginsels*. Bloemfontein: Universiteit van die Oranje Vrystaat.

SMIT JH

1988. *Rewolusie. Hoe kan 'n Christen van rewolusie praat?* Wellington: Bybelkor.

STEK JH

1978. Salvation, Justice and Liberation in the Old Testament. *Calvin Theological Journal* 13:2, 133-165. Grand Rapids: Calvin Theological Seminary.

VAN DEN HEUVEL AH

1966. *The Humiliation of the Church*. Philadelphia: Westminster Press.

VAN DER LINDE JM

1973. De Zending als kritische factor in de geschiedenis. *Kerk aan het werk* Koetsier C.H. et al (Red.), 52-87. Amsterdam: Agon Elsevier.

VERKUYL J & SCHULTE NORDHOLT H G

1970. *Verantwoorde revolutie. Over middelen en doeleinden in de strijd om transformatie van samenlevingen*. Kampen: JH Kok.

VERKUYL J

1975. *Inleiding in de nieuwere Zendingswetenschap*. Kampen: J H Kok.

WORLD COUNCIL OF CHURCHES

1968. *The Church for Others and the Church for the World*. Two Reports on the Missionary Structure of the Congregation. Geneva: WCC Publications.

WORLD COUNCIL OF CHURCHES

1973. Salvation and Social Justice, Report of Section II, Bangkok Conference. *International Review of Mission* 62:198-215.

WIESER T (ED)

1966. *Planning for Mission*. Working Papers on the New Quest for

Missionary Communities. Geneva: WCC Publications.

WINTER R (ED)

1973. *The Evangelical Response to Bangkok*. Pasadena: William Carey Library.